

**การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษา การจัดการน้ำเสียในคลองบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร**

**Participation of Stake Holders for Quality Environment
Management : A Case Study Waste Water Management in
Bang Bua Canal , Bangkhen, Bangkok**

ปรีชา ปิยจันทร์*

บทคัดย่อ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการน้ำเสีย กรณีศึกษาการจัดการน้ำเสียในคลองบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคส่วนต่าง ๆ อันประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนในชุมชนริมคลองบางบัว 10 ชุมชน อันประกอบด้วย ชุมชนสามัคคีร่วมใจ วรวิวัฒนา บางบัว รุ่งใหม่พัฒนา ร้อยกรอง ร่วมใจพัฒนาได้ ร่วมใจพัฒนาเหนือ บ้านบางเขน อุทิศคุณธรรม คลองหลุมไผ่ จำนวน 315 ครัวเรือน อีกทั้งมีการประชุมกลุ่มย่อยหรือประชุมเฉพาะกลุ่ม (Focused group) กับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาในคลองบางบัว จำนวน 15 คน และมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลที่มีส่วนป้องกันและแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำ

ผลการศึกษสามารถสรุปได้ว่า สาเหตุของการเกิดปัญหาน้ำเสียในคลองบางบัว สาเหตุหลักมาจากการขาดจิตสำนึกของประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะการทิ้งขยะหรือของเหลือใช้ใน ลำคลอง การปล่อยน้ำทิ้งของสถานประกอบการต่างๆ รวมทั้ง หอพัก อพาร์ทเมนท์ หน่วยงานราชการในพื้นที่ รวมทั้งภาคครัวเรือนต่างๆ

เพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาในคลองบางบัวให้เป็นรูปธรรม ภาคส่วนต่าง ๆ ควรดำเนินการในภารกิจหรือรับผิดชอบต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม โดยภาคครัวเรือนจะต้องดำเนินการในกิจกรรมการรณรงค์ทิ้งขยะของเหลือใช้ในคูคลอง การส่งเสริมหรือได้รับความรู้ความเข้าใจต่อการป้องกันและแก้ไขคุณภาพน้ำในคลอง ภาคผู้ประกอบการต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อบำบัดน้ำเสียให้ได้มาตรฐานน้ำทิ้งตามกฎหมาย ทั้งนี้ภาคประชาชนและภาครัฐที่ทำหน้าที่กำกับดูแลจะต้องคอยตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง ส่วนภาครัฐก็ต้องมีการสร้างกระบวนการคิดหรือการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อการดูแลควบคุมหรือแก้ไขปัญหาในคลอง ควรมีกิจกรรมหรือโครงการที่ทำให้เกิดการแข่งขันและมีรางวัลแก่โครงการดีเด่นในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในคลอง อีกทั้งมีการดำเนินการในระดับนโยบายเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาในคลอง เช่น การรื้อถอนบ้านเรือนที่รุกล้ำในคลอง การทำถนนริมคลอง การทำเขื่อน ริมคลอง เป็นต้น

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การจัดการน้ำเสีย

* อาจารย์ประจำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

Abstract

The data necessary for this research were collected from the concerning sectors about the wastewater management at Klong Bang Bua, Bangkhen District, Bangkok Metropolis. The data necessary for this research were collected from the heads, or the representatives of the households in ten communities along Klong Bang Bua. These communities were: Samakkhiruamjai; Woraweewatthana; Bang Bua; Runmaiphatthana; Roikrong; Ruamjaiphatthanatai; Ruamjaiphatthananua; Ban Bangkhen; Uthitnusorn; Klong Lumpai which were consisted of 315 households. Besides, the data were received from buzz groups and focused groups with the concerning sectors on the prevention and wastewater management at Klong Bang Bua, and from the in-depth interview persons in-charge of the prevention and wastewater management.

The result of the study revealed that the major causes of the wastewater in Klong Bang Bua were not only the lack of awareness of people in the community, especially the discharge of garbage and leftover into the canal, but various organizations and establishments including lodgings, apartments, government offices in the area and households also discharged wastewater into the waterways.

In order to have a practical wastewater management, the concerning segments should practically manage tasks and responsibilities towards wastewater management. That is to say, the households should organize activities and campaigns against discharging garbage and leftovers into the waterway. They should be encouraged and provided information about the prevention and wastewater treatment. Besides, for the business sectors, they should have the wastewater treatment system to treat wastewater according to the wastewater quality standards stipulated by law. In any case, the civic and the government sectors who were in charge of the controlling had to monitor the situation consecutively. On the other hand, the government sector had to manipulate the thinking process and sustain the people awareness towards the supervision or monitoring the wastewater situation. It was also suggested that the activities or campaigns in order to raise people awareness should be arranged. Finally, at the policy-making level, they should execute the protection and wastewater management process, for example, demolition lodgings intruded into the public waterways, and building roadways and embankments along the canals.

Keywords : Participation / Stake Holders / Wastewater Management

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาน้ำเสียกับคลองในเขตกรุงเทพมหานคร นับเป็นปัญหาที่หลายภาคส่วนพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา แต่จากสภาพความเป็นจริงพบว่า สภาพน้ำในคลองยังมีสีดำ บางคลองมีกลิ่นเหม็นเน่า การใช้ชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองนอกจากมีการบุกรุกพื้นที่คลองเพื่อการปลูกสร้างบ้านพักอาศัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการลดลงของพื้นที่ผิวน้ำในการฟอกตัวเองตามธรรมชาติเพื่อฟื้นฟูคุณภาพของน้ำกลับพบว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองไม่เคยสนใจว่าคลองที่ผ่านหน้าบ้านของตนเองจะมีความสกปรกอย่างไร เนื่องจากชีวิตประจำวันในปัจจุบันไม่ได้ใช้น้ำคลองเพื่อการบริโภคหรืออุปโภคแต่อย่างใด ทุกหลังคาเรือนได้ใช้น้ำประปาที่รัฐได้บริการให้ คลองจึงเป็นเพียงแหล่งรองรับน้ำทิ้งจากครัวเรือนจึงส่งผลให้คูคลองในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีผู้กล่าวว่าเป็นเมืองแห่งเวนิสตะวันออกมีสภาพที่แย่งลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแท้ที่จริงหากประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองมีส่วนร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญหรือมีความตระหนักรู้อย่างจริงจัง คูคลองหน้าบ้านจะเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่อาศัย ชุมชนริมน้ำก็จะเป็นชุมชนที่ใครๆ ก็อยากแสวงหาต่อไป คลองในเขตบางเขนก็เช่นเดียวกันในสภาพปัจจุบันก็มีลักษณะเหมือนกับคลองอื่นๆ ทั้งที่จากรายงานของสำนักงานเขตบางเขน (มปป.) ชี้ให้เห็นว่าสำนักงานเขตบางเขนเป็นหน่วยงานหนึ่งของกรุงเทพมหานครที่มีอายุกว่า 100 ปี เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์แห่งการปกครองไทยซึ่งเป็นตำนานที่เล่าขานและจารึกไว้ในฐานะเป็นสมรภูมิแห่งประชาธิปไตย มีอนุสาวรีย์พิทักษ์รัฐธรรมนูญเป็นอนุสรณ์สถาน อีกทั้งพระเจดีย์ศรีมหาธาตุ ปูนปั้นสถานที่สำคัญแห่งวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์สถานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยและสถานที่สำคัญในพื้นที่ สถานที่สำคัญอีกหลายแห่งในเขตบางเขน เป็นแหล่งเรียนรู้บอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคมท้องถิ่นที่มีคุณค่า

วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นบางเขน เป็นวิถีชีวิตที่มีความเปลี่ยนแปลงจากวิถีชีวิตในอดีต วิถีชีวิตยุคก่อนปัจจุบัน และวิถีชีวิตในปัจจุบัน โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงตามลำดับที่เกิดจากการขุดคลองเพื่อให้ประชาชนเดินทางค้าขายขึ้นลง เดินเรือได้สะดวกรวดเร็ว และการตัดถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ทำให้วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นบางเขนปรับเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยในอดีตพื้นที่บางเขนมีสภาพเป็นป่ารกชัฏ เป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่าและสัตว์นานาชนิด แต่ด้วยมีพระราชโองการจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ให้ขุดคลองมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนเดินทางค้าขายขึ้น-ลง เดินเรือได้สะดวกรวดเร็ว เมื่อเกิดคลองขึ้นการเดินทางสะดวก ในเวลาต่อมาจึงเกิดการหักล้างทางป่าทำเป็นที่พักค้างแรม และด้วยบริเวณบางเขนมีการขุดคลองตัดกัน จึงทำให้เกิดสี่แยกคลอง เรียกว่า “สี่แยกบางเขน” มีลักษณะเป็นชุมทางของเรือที่ผ่านมาทั้งสองคลองจึงเป็นจุดกำเนิดของชุมชนสี่แยกบางเขน ที่เป็นที่แลกเปลี่ยนซื้อขายจากเรือที่มาจากลำคลองทั้งสอง เกิดการตั้งบ้านเรือนขึ้น และเกิดตลาดจนเป็นตลาดใหญ่

ตลาดบางเขนในยุคอดีตเป็นตลาดใหญ่ทางตอนเหนือของกรุงเทพฯ เรียกว่า “ตลาดบางเขน” ซึ่งเป็นสถานที่ค้าขายสำคัญ เนื่องจากเป็นชุมทางของเรือทั้งสองคลอง จากการเริ่มต้นที่มีพระราชโองการให้ขุดคลองขึ้นเพื่อเดินทาง ในเวลาต่อมาเกิดการตั้งที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพและพัฒนาเป็นการแลกเปลี่ยนและตลาดค้าขาย จึงมีการตั้งถิ่นฐานใหม่ของคนไทยและชาวจีนบริเวณสี่แยกคลองบางเขน มีการสร้างโรงสีข้าวจากชาวนาที่ตั้งถิ่นฐานเดิม มีโรงเจ หน่วยงานราชการภายในตลาดบางเขน

วิถีชีวิตยุคก่อนปัจจุบันมีการเปลี่ยนไปจากเดิม เมื่อมีการตัดถนนเพื่อการคมนาคมและเพื่อทดแทนการเดินทางทางน้ำ คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) แต่เดิมถนนมีความร่มรื่นตลอดสองข้างทาง

มีต้นจามจุรีใหญ่ (ต้นก้ามปู) ให้อรมเงา (ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงต้นเดียวซึ่งมีอายุมากกว่า 60 ปี บริเวณสะพานสุภรณาคเสนี) ภายหลังเมื่อการคมนาคมทางถนนโดยรถยนต์เริ่มสะดวกมากขึ้น และมีการตัดถนนสายรองต่อเชื่อมกับถนนสายหลัก จึงมีประชาชนและหน่วยงานราชการไปตั้งอยู่ใกล้เส้นทาง และต่อมาในปี พ.ศ.2483 ได้มีการสร้างวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร ในตอนนั้นเรียกว่า วัดประชาชิปไตย และมีการสร้างที่ว่าการอำเภอบางเขนแห่งใหม่อยู่ตรงข้ามวัด จากเดิมที่ชุมชนบางเขนตั้งอยู่อาศัยริมทางน้ำและชุมชนสี่แยกคลองชุมชนทางของเรือ เมื่อมีการตัดถนนและเกิดสี่แยกถนน จึงเกิดการตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เส้นทางและชุมชนใหม่ โดยมีวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นศูนย์กลางชุมชน

วิถีชีวิตในปัจจุบันเขตบางเขนเป็น 1 ใน 5 เขตของพื้นที่กรุงเทพมหานคร วิถีชีวิตของคนบางเขนมีความเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการขุดคลองและการตัดถนนโดยยังคงมีหลักฐานและร่องรอยของวิถีชีวิตในอดีต วิถีชีวิตยุคก่อนปัจจุบัน จนถึงวิถีชีวิตในปัจจุบัน วิถีชีวิตของคนบางเขนใหม่เป็นวิถีที่ผูกพันกับถนนหนทาง และการทำมาค้าขายเกะฮีดติดอยู่กับที่มีเขตมีแดน ซึ่งแตกต่างจากแต่เดิม วิถีชีวิตของคนบางเขนเก่าเป็น วิถีชีวิตที่ผูกพันกับคลองและสายน้ำ มี

การสัญจรแลกเปลี่ยนและทำมาค้าขายที่ชุมทางของเรือที่ผ่านมาจากทั้งสองคลอง

ในปัจจุบันการคมนาคมของเขตบางเขนมีถนนสายหลัก 5 สาย ประกอบด้วย ถนนพหลโยธิน แจ้งวัฒนะ รามอินทรา วัชรพล และถนนสุขาภิบาล 5 และมีคลองที่เชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น โดยมีคลองหลัก 3 คลอง คือคลองบางบัว คลองพระยาสุเรนทร์ และคลองหนองผักชี ซึ่งคลองเหล่านี้นับได้ว่าผูกพันกับวิถีชีวิตของประชาชนในเขตบางเขนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หากประชาชนในปัจจุบันได้ให้ความใส่ใจในการดูแลรักษาให้คลองเหล่านี้มีคุณภาพน้ำที่ดีย่อมส่งผลต่อความมีคุณค่าของการก่อเกิดวิถีชีวิตในยุคปัจจุบันของประชาชนในชุมชนบางเขน แต่จากการสำรวจเบื้องต้นของสภาพคลองบางบัวซึ่งเป็นคลองสายหนึ่งในสายหลักดังกล่าวเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554 ดังภาพที่ 1-5 จะเห็นได้ว่าสภาพน้ำในคลองมีสีดำ อีกทั้งประชาชนที่อยู่ใกล้ริมฝั่งคลองยังมีการทิ้งขยะมูลฝอยลงในคลองด้วย นอกจากนี้ถังรองรับขยะของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดเก็บ (กทม.) ขยะมีการล้นถังทำให้ขยะบางส่วนหล่นในคลองหรือแหล่งน้ำซึ่งส่งผลต่อคุณภาพน้ำในที่สุด ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการดูแลรักษาคุณภาพน้ำในคลองของประชาชนขาดการเอาใจใส่ที่จริงจัง หรือขาดกระบวนการ

ภาพที่ 1-2 สภาพน้ำที่มีสีดำของคลองบางบัว และขยะมูลฝอยในคลองจากบ้านเรือนริมฝั่งคลอง ณ วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554

ภาพที่ 3-4 ถังพักรองรับขยะมูลฝอยชุมชนบางบัว มีการล้นถังทำให้มีขยะมูลฝอยบางส่วนหล่นในคลอง

ภาพที่ 5 สภาพบ้านพักอาศัยที่บุกรุกในคลอง และเป็นต้นเหตุของการทิ้งขยะมูลฝอยลงในแหล่งน้ำ

ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคูณภาพน้ำในคลองที่ส่งผลต่อความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

จากสภาพของชุมชนที่อยู่ริมน้ำมีกิจกรรมในการดำรงชีวิตที่หลากหลายส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงของคูณภาพน้ำในคลองบางบัว ซึ่งส่งผลต่อความเป็นอัตลักษณ์ของตัวเองของชุมชนในเขตบางเขนที่มีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับแหล่งน้ำหรือคูคลองในอดีต ผู้วิจัยจึงมีความสนใจต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองและภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องว่า ได้มีส่วนร่วมในการร่วมรับผิดชอบดูแลเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาคูณภาพน้ำและปัญหาขยะมูลฝอยในคลอง

ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคูณภาพน้ำโดยตรง ซึ่งหากกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนริมฝั่งคลองและภาคส่วนต่าง ๆ มีการจัดการเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนก็จะส่งผลต่อการดำรงอยู่ของคูณภาพสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนริมคลองในที่สุดก็จะเอื้อให้คูณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ดีขึ้นด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่ส่งผลต่อคูณภาพน้ำของคลองบางบัว

2. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำของคลองบางบัว

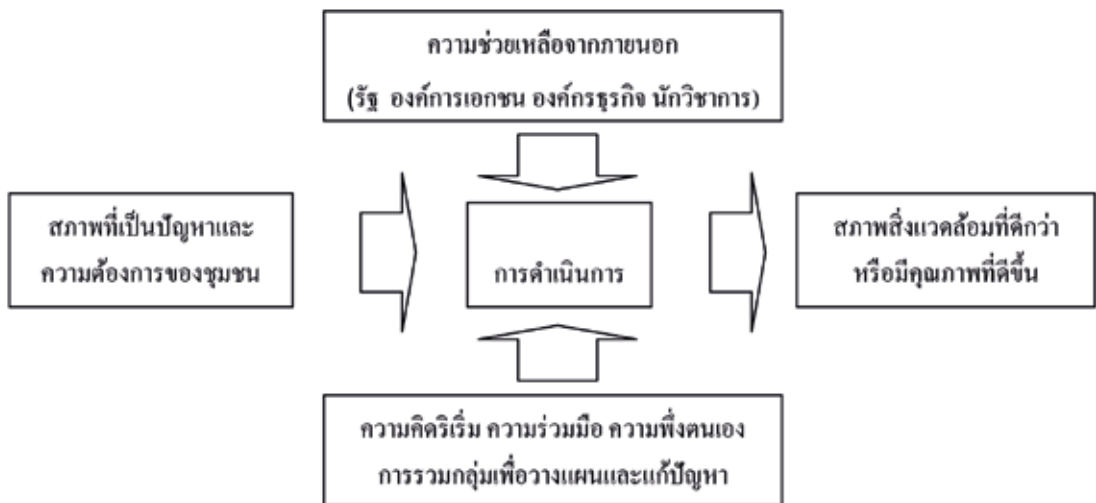
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชชนริมคลองและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องที่เหมาะสมต่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาคุณภาพน้ำ

4. ตัวแบบเพื่อเป็นแนวคิดในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ใช้ตัวแบบในการศึกษาที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) โดยข้อเท็จจริงของปัญหาที่พบในพื้นที่ประชาชนในพื้นที่รู้สึกว่าเป็นปัญหาหรือไม่ โดยปัญหาดังกล่าวประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไข

อย่างไร ทั้งนี้การแก้ปัญหาจะต้องเกิดจากความริเริ่มความร่วมมือ การร่วมกลุ่มเพื่อวางแผนและแก้ไขปัญหาหรือไม่อย่างไร

โดยผู้วิจัยจะเชื่อมโยงความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนทั้งนโยบายภาครัฐ การร่วมรับผิดชอบองค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจ หรือนักวิชาการร่วมดำเนินการกับชุมชน เพื่อแก้ปัญหาให้คุณภาพสิ่งแวดล้อม (ปัญหาน้ำเสีย) ได้มีการแก้ไขให้ดีขึ้น ทั้งนี้ วิธีการศึกษาสามารถสรุปแนวคิดหลักดังรูปที่ 1.1

รูปที่ 1.1 แนวคิดหลักเพื่อการจัดการปัญหาน้ำเสียในคลองบางบัวเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

4. วิธีการศึกษา

ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคส่วนต่าง ๆ อันประกอบด้วย หัวหน้าครัวเรือน ผู้แทนครัวเรือน ในชุมชนริมคลองบางบัว จำนวน 10 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนสามัคคีร่วมใจ วรวิวัฒนา บางบัว รุ่นใหม่พัฒนา ร้อยกรองร่วมใจพัฒนาได้ ร่วมใจพัฒนาเหนือ บ้านบางเขน อุทิศนุสรณ์ คลองหลุมไผ่ จำนวน 315 ครัวเรือน โดยจำนวนตัวอย่างจาก 10 ชุมชนมีรายละเอียดดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 แสดงจำนวนครัวเรือนและจำนวนตัวอย่างในแต่ละชุมชนของพื้นที่ศึกษา

ลำดับที่	ชื่อชุมชน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา
1	สามัคคีร่วมใจ	93	20
2	วรวิวัฒนา	45	10
3	บางบัว	229	51
4	รุ่นใหม่พัฒนา	175	38
5	ร้อยกรอง	136	30
6	ร่วมใจพัฒนาได้	175	38
7	ร่วมใจพัฒนาเหนือ	360	78
8	บ้านบางเขน	44	10
9	อุทิศสุพรรณ	120	26
10	คลองหลุมไผ่	65	14
	รวม	1442	315

5. สรุปผลการศึกษา

5.1 สาเหตุของปัญหาและแนวทางในการป้องกันและแก้ไขคุณภาพน้ำในคลองบางบัวในทัศนะหัวหน้าครัวเรือนในพื้นที่

จากผลการศึกษา หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนส่วนมากคือร้อยละ 23.9 ลงความเห็นว่ามีสาเหตุของปัญหาน้ำเสียในคลองมาจากการทิ้งขยะลงในคลองของประชาชนในชุมชนต่าง ๆ รองลงมาคือร้อยละ 22.6 ลงความเห็นว่ามีสาเหตุมาจากการปล่อยน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลต่างๆของชุมชน หรือสถานประกอบการต่างๆ อีกทั้งยังมีความเห็นว่าน้ำในคลองบางบัวไม่มีการไหลเวียนทำให้น้ำขังเกิดการเน่า

โดยประชาชนในพื้นที่ส่วนมาก คือร้อยละ 42.8 มีการใช้ระบบบ่อเกรอะ บ่อซึมในระบบขับถ่ายของเสียของสมาชิกในครัวเรือน รองลงมาคือร้อยละ 42.2 ได้มีส่วนร่วมในการดูแลคุณภาพน้ำในคลองบางบัวโดยการไม่ทิ้งขยะมูลฝอยและทิ้งของเหลือใช้ลงในคลอง

ส่วนแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือคุณภาพน้ำในคลองบางบัวหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทน

ส่วนมากคือร้อยละ 28.7 ลงความเห็นเห็นว่า ประชาชนต้องช่วยกันดูแลโดยไม่ทิ้งขยะลงในคลอง รองลงมาคือร้อยละ 22.7 มีความเห็นว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องมีการระบายน้ำให้น้ำในคลองมีการไหลเวียน สถานประกอบการหรือชุมชนริมคลองต้องมีระบบบำบัดน้ำเสีย

จากทัศนะการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำเสียของคลองบางบัวในทัศนะของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทน ลงความเห็นว่าจะต้องดำเนินการทั้งภาคประชาชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยประชาชนในพื้นที่ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะในชุมชนโดยไม่ทิ้งขยะลงในคลอง ส่วนหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยเฉพาะสำนักการระบายน้ำต้องมีการปล่อยน้ำในคลองให้มีการไหลเวียนเพื่อไม่ให้น้ำเกิดการเน่า

5.2 สาเหตุของปัญหาและแนวทางในการป้องกันและแก้ไขคุณภาพน้ำในคลองบางบัวจากการประชุมเฉพาะกลุ่ม

ผู้นำชุมชนลงความเห็นที่สอดคล้องกันว่า สาเหตุของปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพน้ำในคลองบางบัวมาจากสถานประกอบการที่อยู่ต้นน้ำ อันได้แก่

ตลาด หอพัก อพาร์ทเมนท์ โรงงานอุตสาหกรรม ห้างสรรพสินค้า ที่มีการปล่อยน้ำเสียลงคลอง อีกทั้งประชาชนในชุมชนมักง่าย ขาดวินัยหรือจิตสำนึกในการดูแลคุณภาพน้ำโดยมีการทิ้งของเสียหรือขยะลงคลอง โดยผู้นำชุมชนมีความเห็นว่าประชาชนในชุมชนขาดความร่วมมือจากภาคประชาชนในการจัดการปัญหา เนื่องจากชุมชนขาดกฎหมายหรือกติกาของชุมชน อีกทั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดเก็บต้องมีถังรองรับขยะมูลฝอยที่เพียงพอ เพื่อไม่ให้มีขยะล้นถัง

5.3 ปัญหาและแนวทางในการป้องกันและแก้ไขคุณภาพน้ำในคลองบางบัวในทัศนะของผู้ประกอบการ

ในทัศนะของผู้ประกอบการ คือ ตลาดยิ่งเจริญ ซึ่งนับเป็นผู้ประกอบการที่อยู่เหนือน้ำของชุมชนริมคลองบางบัว ได้ชี้แจงให้เห็นว่า แม้ผู้ประกอบการจะเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสียแก่คลองบางบัว แต่ก็มี การดำเนินการในการป้องกันและแก้ไขคุณภาพน้ำ โดยการมีระบบบำบัดน้ำเสีย เพื่อบำบัดน้ำเสียจากการดำเนินกิจการให้อยู่ในมาตรฐานน้ำทิ้ง ซึ่งนับได้ว่าเป็นผู้ประกอบการที่ให้ความสำคัญต่อการป้องกันและแก้ไขคุณภาพน้ำในคลองบางบัว แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการประเภทอื่นๆ ที่อยู่ริมคลองบางบัวทั้งโรงงานอุตสาหกรรม หน่วยงานราชการ หรือผู้ประกอบการหอพัก อพาร์ทเมนท์ แม้จะมีระบบบำบัดน้ำเสียตามกฎหมายกำหนด แต่ผู้ประกอบการเหล่านี้จะต้องมีจิตสำนึกที่ต้องเปิดระบบน้ำเสียตลอดเวลา แม้จะไม่มีเจ้าหน้าที่ทางราชการมาตรวจสอบ

5.4 สาเหตุของปัญหาและแนวทางในการป้องกันและแก้ไขคุณภาพน้ำในคลองบางบัวในทัศนะหน่วยงานภาครัฐ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และการร่วมประชุมกับภาคส่วนต่างๆ หน่วยงานภาครัฐในฐานะผู้กำกับดูแลรับผิดชอบโดยตรง คือ สำนักงานเขตพื้นที่ผู้แทนหน่วยงานดังกล่าว ลงความเห็นว่า ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำในคลองบางบัวมีสาเหตุหลักๆ มาจากประชาชนในพื้นที่ขาดจิตสำนึกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำเสีย โดยเฉพาะครัวเรือนที่ตั้งอยู่ริมคลอง

แต่อย่างไรก็ตาม ภาครัฐเองก็ได้ดำเนินการควบคุมสถานประกอบการต่างๆ ให้ดำเนินการควบคุมคุณภาพน้ำให้เป็นไปตามมาตรฐานน้ำทิ้ง แต่ก็มีปัญหาว่าเจ้าหน้าที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ตลอด 24 ชั่วโมง จึงทำให้เกิดการลักลอบปล่อยทิ้งน้ำเสียโดยไม่มี การบำบัด ซึ่งภาครัฐก็ต้องอาศัยภาคประชาชนหรือสถานประกอบการด้วยกันช่วยกันสอดส่องดูแล

นอกจากนี้ จากการประชุมและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้แทนภาคประชาชน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ภารกิจของหน่วยงานภาครัฐก็ต้องดำเนินการกำกับดูแลให้หน่วยงานให้ภาคส่วนต่างๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ ต้องมีระบบบำบัดน้ำเสีย อีกทั้งต้องมีการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำของภาคส่วนดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ต้องดำเนินการบ้านพักอาศัยที่รูกกล้าลำคลองให้ย้ายขึ้นฝั่งเพื่อป้องกันการทิ้งขยะของเสียลงคลองโดยตรง

5.5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จากผลการศึกษา การป้องกันและแก้ไขปัญหาคคุณภาพน้ำในคลองบางบัว จากผลการประชุมภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันสรุปเพื่อให้มีการดำเนินการจากภาคส่วนที่เป็นรูปธรรม ในดำเนินการดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 รูปแบบหรือแนวทางของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำเสีย คลอง
บางบัว

ภาคส่วน	กิจกรรมที่ต้องดำเนินการ
ภาคครัวเรือนหรือประชาชนในชุมชน	<p>ชุมชนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชน เพื่อรับผิดชอบการป้องกันและแก้ไขปัญหาในคลอง โดยกำหนดภาระหน้าที่ตามความเหมาะสมในแต่ละชุมชน</p> <p>ชุมชนมีกฎ กติกา เพื่อกำหนดไม่ให้ประชาชนในชุมชนไม่ทิ้งขยะหรือของเหลือใช้ลงคลอง ซึ่งนับเป็นสาเหตุของปัญหาน้ำเสียคลอง โดยให้มีโครงการต่าง ๆ เช่น</p> <p>โครงการคัดแยกขยะ</p> <p>ป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนในชุมชนโดยการดทิ้งขยะ หรือของเหลือใช้ในคลอง</p> <p>โครงการกำหนดวันเก็บขยะจากคลอง สัปดาห์ละ 1 วัน</p> <p>โครงการกำหนดวันทิ้งของเหลือใช้เพื่อประสานงานกับเขตพื้นที่เพื่อรับไปกำจัด</p> <p>โครงการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาในคลอง โดยประชาชนกับเขตพื้นที่มาให้ความรู้</p> <p>โครงการแก้ไขปัญหาในคลองโดยการนำ EM Ball และน้ำหมักชีวภาพมาใส่ลงคลอง</p>
ภาคผู้ประกอบการ	<p>มีระบบบำบัดน้ำเสียตามมาตรฐานที่กำหนดโดยเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเข้าเยี่ยมชมระบบ</p> <p>เผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาในคลองให้กับภาคประชาชนและหน่วยงานที่กำกับดูแล</p> <p>มีตารางปฏิบัติงานเพื่อการควบคุมระบบบำบัดน้ำเสียพร้อมจะเปิดเผยข้อมูลให้กับภาคส่วนอื่น ๆ</p> <p>มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือสังคม เพื่อการเป็นมิตรกับสังคม</p>
ภาคราชการ	<p>กำกับดูแลให้ผู้ก่อปัญหาน้ำเสียต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียตามมาตรฐานกำหนด และตรวจสอบดูแลอย่างต่อเนื่อง</p> <p>มีบทลงโทษอย่างจริงจังแก่สถานประกอบการที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนด</p> <p>ร่วมกับชุมชนในการณรงค์ส่งเสริมเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในคลอง</p> <p>กำหนดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการแข่งขันเพื่อให้รางวัลแก่ชุมชนที่มีการดูแลรักษาคุณภาพน้ำในคลองดีเด่น เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีต่อการเฝ้าระวัง ป้องกันและแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำในคลอง</p> <p>ดำเนินการระดับนโยบายให้เกิดผล เช่น การรื้อถอนบ้านเรือนที่มีส่วนรุกรานในคลอง การทำถนนริมคลอง เพื่อป้องกันคลองกับ ชุมชน การทำเขื่อนกั้นคลองกับบ้านพักอาศัย</p> <p>การกำหนดนโยบายในระดับภาพรวมของกรุงเทพมหานครต่อการสร้างกิจกรรมหรือโครงการที่มีส่วนร่วมควบคุมดูแลคุณภาพในคลองต่าง ๆ ในเขตพื้นที่</p>

เอกสารอ้างอิง

- ถวิลวดี บุรีกุล. (2548). การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการ. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.
- ทศพล กฤตยพิสิฐ. (2538). การมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขตหนองจอก ที่มีต่อโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง บรม และ บวร เพื่อสร้างสรรค์อุดมการณ์แผ่นดินทอง หนองจอก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธวัช เบญจาทิกุล. (2529). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวเขาในการพัฒนา กรณีศึกษา : หมู่บ้านชาวเขาชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ.2527. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. เชียงใหม่ : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรีดี โชติช่วงและคณะ. (2536). การพัฒนาชุมชนและการบริหารงานพัฒนาชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์
- พัฒน์ บุญยรัตนพันธุ์. (2517). การสร้างพลังชุมชน โดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- แม่นาวาด กุญชร ณ อยุธยา. (2549). เส้นทางสีเขียว ฉบับที่ 18 กรกฎาคม-กันยายน, กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สิวพันธ์ ชูวินทร์, ชัยศรี ธาราสวัสดิ์พิพัฒน์และ เริศ ตูลาธร. (2555). โครงการการศึกษาแนวทางการจัดการคุณภาพน้ำ คลองเปรมประชากร กรุงเทพมหานคร.งานวิจัยสนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.).